

odlagali kamenje pri čiščenju njive, je vendar vprašanje, ali so bila opazovanja človeka, ki je te predmete našel, pravilna ali ne, to je ali so res bili vsi ti predmeti na enem mestu, ali ne. Ni izključeno, da je bilo več takšnih mest, depojev, ki bi lahko pripadali različnim časovnim periodam, toda najditelj ni razumel njih pomena in jih je združil v enega samega. Lahko se pa tudi vprašamo, pod kakšnimi okolnostmi in kje so se ti predmeti v resnici našli. Za enotnost najdbe bi deloma pričal material, iz katerega so izdelani predmeti. Tako je nakit in del fibul izdelan iz srebra. Seveda pa tudi še s tem ni rečeno, da vsi ti predmeti res pripadajo istemu depoju. Mogoče bi nam tu dala zadovoljivejši odgovor spektralna ali kemijska analiza, ki pa doslej še ni bila izvršena.

Ne glede sedaj na datacijo, so bili mnogi od teh predmetov import v naše kraje, med njimi tudi kauri školjke, katerih med našim ilirskim materialom sicer ne najdemo, ampak šele mnogo kasneje. Ako je celotno poročilo Truhelke pravilno, tudi objektov ne bo težko datirati, ker je dovolj spremstvenega gradiva. Ako pa imamo tu opraviti z dvema povsem različnima depojskima, se vsiljuje vprašanje datacije uhanov in drugih srebrnih nakitnih predmetov, razen fibul. S tem bi se pa seveda spremenila tudi datacija erditskih uhanov.

J. Korošec

Milutin Garašanin-Draga Garašanin: *Arheološka nazališta u Srbiji* (Prosveta, Beograd 1951, str. 1—288, 2 karte najdišč, 2 table materiala v tekstu in 24 tabel materiala kot priloga).

Med raznimi pomanjkljivostmi v arheologiji Jugoslavije, kakor so arheološka bibliografija, razne monografije, študije o posameznih lokalitetah, študije o posameznih kulturah in obdobjih, je ena najbolj perečih tudi pomanjkanje arheoloških kart. Ze pred vojno so v okviru mednarodne zveze akademij začeli na tem polju nekaj delati in smo s tem v zvezi dobili tudi nekaj listov arheološke karte (tako Ptuja, Rogatca, Zagreba, Kavadarcev, Prilepa). Vendar so pa bili to le posamezni listi, ki bi mogli nuditi zadovoljiv pregled šele tedaj, kadar bi bila dokončana celotna arheološka karta Jugoslavije. To delo se po okupaciji doslej še ni nadaljevalo. Zato je tem bolj razveseljivo, da sta avtorja izdelala pregled arheoloških najdišč Srbije, Vojvodine, Kosova in Metohije. Ta pregled je pa za sedaj toliko bolj dragocen, ker ne obsega le enega lista specialke 1 : 100.000, temveč obsega celo Ljudsko Republiko Srbijo, skupaj z avtonimnimi oblastmi. Ze samo pregled Srbije ali pa Vojvodine bi bil izredno koristen, toliko bolj pa je pregled cele republike.

Kakor avtorja sama navajata, sta »Arheološka nalazišta« naredila tako, da nudita lokalnim muzejem čim boljši pregled s področja njihovega delovanja. Zato sta delila najdišča po administrativni razdelitvi. Glede na časovna obdobja pa delita celo gradivo na prazgodovino in rimsko arheologijo, kot dva popolnoma samostojna kataloga. Arheologije selitve narodov, bizantinske in slovanske arheologije se v svojem delu nista dotaknila.

Pred vsakim katalogom lokalitet podajata avtorja v obliki uvoda kratek pregled dosedanjega stanja arheologije. Tako je pred katalogom

prazgodovinskih lokalitet kratek pregled in oris vseh kulturnih skupin ter približno stanje dosedanjega raziskovanja na področju, ki ga obravnavata. Pred katalogom rimskih lokalitet pa je podana v sumarnih obrisih rimska zgodovina ter materialna in duhovna rimska kultura. Ti pregledi so le uvodi zaradi lažjega razumevanja in razdelitve lokalitet v katalogih. Glavno težišče dela pa je izključno v katalogih. Pri tem sta avtorja gradila na temelju že obstoječe literature in pa lastnega topografskega raziskovanja, kolikor jima je tega pač bilo mogoče izvršiti v relativno kratkem času in še to le v posameznih okrajih. Da so jima pa pri tem delu bile v veliko pomoč tudi obstoječe muzejske zbirke, je povsem razumljivo.

Delo, ki sta ga opravila avtorja, ima vsekakor tudi svoje pomanjkljivosti, toda te bi imelo tudi vsako drugo podobno delo. Šele tedaj, ko bodo zvečine odkrite vse lokalitete in vsaj približno raziskane, bo mogoče podati kolikor toliko jasno podobo in končne rezultate. Tako pa »Arheološka nalazišta u Srbiji« predstavljajo za sedaj le prvo sistematično zbrano gradivo, kakor ga bo predstavljalo tudi vsako drugo podobno delo v drugih krajih. Toda to delo pomeni izreden napredek ter bi bilo želeli, da bi v skorajšnjem času dobili tudi za druge pokrajine podobno zbrano gradivo.

V zvezi z nadaljnjimi podobnimi pregledi najdišč v Jugoslaviji hočem na tem mestu postaviti nekatera vprašanja, o katerih bi bilo potrebno tudi načelno odločati. Avtorja sta, v svesti si, da mora biti tudi takšno, recimo začasno delo (ki se pa lahko uporablja tudi še nekaj desetletij) čimbolj pregledno, skušala čimbolj sistematizirati in pregledno razvrstiti vse gradivo. Toda dvomljivo je, ali sta v tem res povsem uspela, kar pa ni njuna krivda. Navadno opazimo razne pomanjkljivosti šele tedaj, ko so že prve težave premagane in ko je delo že tiskano. Tako se mi tudi tu dozdeva, da sta oba njuna kataloga preveč razbita. Avtorja sta razdelila vsak katalog po pokrajinah (Srbija, Vojvodina, Kosovo in Metohija), vsako pokrajino pa na okraje. Lokalitete vsakega okraja pa navajata po abecednem redu. Ker sta se deloma namenila, nakazati vsakemu lokalnemu muzeju njegovo delovno področje in lokalitete na tem področju, sta postopala povsem pravilno. Mislim pa, da ima to delo širši pomen, ne samo lokalnega, in da bo služilo še mnogo bolj drugim federacijam, prav tako pa tudi inozemstvu. Tako bo marsikdo, ki si bo želel pomagati s temi katalogi, naletel na precej težav. Kdor bi se n. pr. želel seznaniti z neko lokaliteto, o kateri ve samo za ime, ne pa za njen okraj in za periodo, iz katerega so najdbe, ne bo mogel najti kar želi, ako ne prebere vso knjigo. Res je, da sta skušala avtorja tudi temu nekoliko pomagati. Zato sta dodala registre, ki so izredno koristni, toda tokrat razdeljeni po drugačnih vidikih. Tako je register za predzgodovino razdeljen na kulturne skupine po pokrajinah. Lokalitete so našteje po abecednem redu za vsako skupino posebej. Register rimskih ostalin pa je razdeljen pokrajinsko in po značaju objektov na fortifikacije, epigrafske spomenike, naselbine, nekropole itd. Lokalitete so tudi tu urejene po abecednem redu v vsakem oddelku posebej. Arheološke karte, ki jih podajata avtorja, so skupaj z legendo razdeljene zopet po okrajih.

Nikakor ne mislim, da so ti indeksi odveč. Mislim pa, da bi bil tu nujno potreben še en indeks najdišč po abecednem redu, ne glede na kulturo, epoho, okraj, značaj lokalitete itd. Morda bi bilo še najbolje, če bi bil katalog lokalitet izdelan po abecednem redu z dodatkom okraja, periode, kateri pripada itd., tako kakor je bila navada pri listih arheološke karte Jugoslavije. Indeks bi se pa podal po kulturah, kakor je tudi res podan. Da bi se pa zadostilo tudi še čisto lokalnim potrebam, bi se mogel dodati tudi še indeks po okrajih. Prav tako mislim, da bi morala biti legenda pri arheoloških kartah v abecednem redu, ne pa po okrajih, kakor je sedaj, ker je za arheologa izven Srbije izredno težko uporabljiva. Vsekakor bi bilo iz abecednega reda legende mnogo lažje izločiti lokalitete po okrajih, ki so na kartah že tako jasno označeni in omejeni.

Drugo vprašanje, ki se vsiljuje, je pa v tem, kako bi se enkrat za vselej najbolj točno moglo lokalizirati posamezne lokalitete zlasti zato, da bi bile tako označene da bi jih s pridom lahko uporabili tudi še po desetletjih. Danes je navada, da podajamo ime lokalitete poleg imena vasi oziroma KLO-ja in tudi okraja. Lahko pa trdimo, da je stalno le ime lokalitete in v večini primerov tudi ime vasi (v kolikor se tudi to ne bo sčasoma spremenilo), medtem ko je vse drugo nestalno že zaradi razvoja in sprememb v administrativni razdelitvi. Najbolje to občutimo pri starejših arheoloških kartah, na katerih so navedene občine in srez, ki so se že tedaj tudi menjali in ki se ne ujemajo z sedanjimi KLO-ji in okraji. Tako ima mlajši arheolog precej težav, predno danes na terenu najde ustrezno lokaliteto po starejši arheološki karti. Kako bi bilo mogoče to vprašanje zadovoljivo rešiti, je sedaj sicer težko povedati, vendar je potrebno prav resno razmišljati o tem. Vsekakor bo morala ostati označba po KLO-jih in okrajih tudi zanaprej, vendar bo pa potreba dodati še kako trdnejše in nespremenljivo označbo.

Omenim naj še eno točko, kateri avtorja nista posvetila nobene pozornosti. To so imena lokalitet, mest, in vasi. Dosledno uporabljata vedno naj-novejše nazive, kar je tudi povsem pravilno. A vendar se bo posebno tujec marsikje zelo težko znašel. Mnoge lokalitete, ki so mu sicer že znane pod drugim imenom, mu tu sploh ne bodo znane. Današnji Zrenjanin je n. pr. v arheološki literaturi znan veliko bolje in tudi pogosto citiran pod drugimi imeni, ki jih je prej imel (Nagy Becskerek, Veliki Bečkerek, Petrovgrad). Zelo radi včasih malo pokritiziramo, da tuji avtorji ne uporabljajo naših imen, temveč tuja, bodisi iz časa tujih vladavin v naših krajih ali pa iz časa okupacije. Ne vprašamo se pa, ali poznajo naša domača imena. Koli-kokrat se tudi nam samim zgodi, da namesto našega imena uporabimo tuje, madžarsko, italijansko ali pa nemško, ker ga pač pod tujim imenom poznamo iz literature. Nimamo pa na razpolago dovolj ustrežujočih leksi-konov, da bi mogli uporabiti in lokalizirati pravo ime najdišča. Mislim, da bi bilo zato zelo umestno, če bi se poleg novega imena lokalitete, vasi, mesta, na arheoloških kartah vnesla tudi druga domača in tuja imena, pod katerim je lokaliteta omenjena v znanstveni literaturi. Na ta način bomo seznanili

tujce z našimi nazivi in imeni ter pozneje lahko od njih tudi zahtevali da jih uporabljajo, ali pa vsaj v oklepaju navajajo.

Avtorja, ki sta opravila izredno koristno delo, naj mi zgornje opombe ne zamerita, ker so nadvse dobronamerne.

J. Korošec

Novak Grga: Izvještaj o prethistorijskim istraživanjima otoka Hvara (55. knjiga Ljetopisa Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb 1949, str. 149—160, 2 tabli slik in 2 tabli barvnih prilog).

Avtor, ki že od 1912 leta v presledkih raziskuje zgodovino in prazgodovino otoka Hvara, nam podaja v tej razpravi v kratkih potezih zgodovino svojega raziskovanja, ki ga je pričel z danes že svetovno znano »Grapčeva spiljo«. Po vojni, od 1947 dalje, je pa začel raziskovati tudi druge lokalitete, od katerih je za sedaj glede na rezultate najbolj pomembna jama »Pokrivenik«. O svojih dosedanjih raziskovanjih v tej jami nam podaja stratigrafsko podobo plasti in sumarno skico kulturnih ter drugih ostalin, ki so bile v teh plasteh. V izvršenih sondah, ki leže vsaj 10 m od vhoda v jamo, je bila celotna plast 1,54—1,56 m debela, od katere pa odpade na kulturne plasti ca 70 do 80 cm, ponekod pa tudi nekoliko več (največ 1,20 m toda le v sredini jame). Kakor je avtor mogel ugotoviti, so tu razne plasti danes med seboj pomešane, to pa zaradi velike nagnjenosti jamskih tal. Zato sodi avtor, da so se starejše plasti v zgornjem delu jame spustile na mlajše, niže ležeče. Na ta način bi bilo mogoče razložiti, da leži marsikje kulturne ostaline starejših faz nad mlajšimi. Med kulturnim inventarjem je posebno zanimiva slikana keramika, ki jo avtor uvršča v periodo Hvar I. in od katere nam prinaša dve table primerov. Na temelju te keramike vidi avtor v neolitu povezavo med Tesalijo in Jadranskim morjem. Zanimiv je tudi avtorjev sklep, da jama Pokrivenik v času Hvara I. ni bil uporabljen kot naselbina, temveč kot svetišče. To sklepa po dveh malih uporabah, ki po njemu nista bili uporabni za praktične namene, temveč sta služili v kulturne svrhe. Kulturnim namenom je pa služila tudi identična sekira izredne velikosti 100 × 80 cm in 40 cm debela, ki so jo našli prav tam in ki po avtorjevem mnenju prav tako ni bila uporabna za praktične namene. Od drugih kulturnih ostalin so zanimive tudi mlajše najdbe, med njimi posamezni ostanki slavonske kulturne skupine, kakor bi se dalo soditi po avtorjevih besedah, ki pravi, da sta bili Grapčeva spilja in Pokrivenik tudi v zvezi z Ljubljanskim barjem (str. 157).

Drugih lokalitet avtor do sedaj večinoma še ni raziskoval, temveč prinaša le topografske momente. Tako so med Veliko in Malo Mosevčico gomile, prav tako okoli Zastrazišća in Gdinja ter na Motokitu in v Viri. Nekatere od teh gomil so bile že razkopavane, medtem ko je druge, tako one v Zastrazišću in v Viri, začel raziskovati avtor, vendar svojega raziskovanja še ni dokončal. Avtor našteva tudi vrsto podzemskih jam, ki so na otoku Hvaru; tako jame nad zalivom Smrska, dalje Tamna spilja nad zalivom Vala Tamne spilje, spilja sv. Nedjelje, Babina spilja na Motokitu in